

DERTIENDE HOOFDSTUK.

Weg van Vlaanderen.

Luitenant Verhoef werd in den trein voor Duinkerken gedragen. Daar lag hij met veel zwaar gewonden; in andere wagens zaten lichter gekwetsten.

Een trein met een alledroevigste vracht.... Verhoef had eenige dagen te Veurne verbleven, maar altijd weer kwamen van de Yzer nieuwe convooien en er moest voor hen plaats gemaakt worden.

De jonge man gevoelde zich nog zeer zwak, maar 't hoofd was helderder en zijn gedachten wentelden zich steeds in onrust en angst om de geliefde....

Waar was zij?

Verhoef had vluchtelingen uit Dixmuiden gezien en ondervraagd, maar niemand kon zijn vraag beantwoorden.

Klachten over 't stadje genoeg.... verhalen van brand en vernieling.... van doodsgevaar en moeilijke vlucht.... maar ieder had genoeg aan zichzelf, om nog op anderen te letten....

Veel vluchtelingen... maar zij niet, de bemindde!

En nu moest de luitenant weg,.... heen uit Vlaanderen....

De trein vertrok, schoof uit 't station, voorbij het kerkhof, waar men nieuwe graven maakte.... altijd maar graven, stoomde dan langs de hooge

duinen, voorbij witte visschershuizekens, die da-
verden van 't kanongebulder.

Ghyvelde, 't eerste station in Frankrijk....

Honderden menschen, kleinen als grooten kwamen
naar den overweg en de haag langs de lijn geloopen
en in 't Fransch en 't Vlaamsch klonk het geestdriftig:

— Leve de Belgen.... Leve de Belgen!

Verhoef ontroerde.

— O, ja, mompelde hij. Ze gevoelen het, wat wij
hebben gedaan.... wat wij voor hen hebben opge-
offerd. Maar ze begrijpen 't gevaar nog niet, ze
denken dat 't geweken is....

De trein reed verder.... Pol zag Zuidcote en den
toren, die eenzaam boven 't duin uitstak; de kerk
was onder 't zand bedolven, evenals gansch 't oude,
verwoeste dorp; 't nieuwe lag verder landwaarts. En
Verhoef herinnerde zich eensklaps een reisje met
Bertha naar deze plaats om in 't sanatorium ginds
aan 't strand een ziek kind, 't zoontje van een familie-
lid, te bezoeken. Ze hadden Vlaamsch gesproken
met de visschers, want hier in Noord-Frankrijk was
de oude taal nog niet vergeten en een grijsaard ver-
telde hen toen de geschiedenis van 't oude Zuyd-
cote, door storm vernield en zand bedolven, behalve
den ouden toren, die eenzaam als een rouwmonument
boven 't duin uitstak. En hoeveel schoone steden en
dorpen werden nu moedwillig vernield.... Verhoef
dacht aan Nieuwpoort, Dixmuiden, Pervyse, Stuive-
kenskerke, Ramscapelle, St. Joris.... O, wat hij
gevreesd had, 't was geschied! De oorlog sloeg zijn
klauw op zooveel ouds, en schoons, en eerbiedwaar-
digs.

De luitenant zag door de duinen 't sanatorium.

— Nu zeker ook een ambulance.... mompelde hij.... Arme mannen, bij wie er de verminking voltrokken wordt....

Och, hij was een van die ongelukkigen.... Voor eenige dagen flink en kloek, nu een wrak....

Wat zou Bertha zeggen?

Moest hij haar eigenlijk niet opgeven?.... Mocht hij haar lot aan 't zijne verbinden, haar tot vrouw van een invalide maken?

Haar opgeven?... O, hij kon niet.... neen hij kon niet, daarvoor had hij haar te innig lief....

Maar waar doolde ze nu?....

Toen bij 't bezoek aan 't sanatorium toonde ze zoo'n medelijden met 't zwakke, bloedarme jongske....

Wat zou ze wel zeggen als ze hem, den verminkte, zag?

Weer stopte de trein. 't Was te Rozendaal en hier moest hij wachten, om een amunitie-transport en convoeien nieuwe hulpstroepen door te laten.

Treinen met gezonde, sterke mannen kruisten diep met gewonden....

Nieuwe buit voor de monsterkanonnen, nieuwe prooi voor den onverzadigbaren krijgsgod.

De strijders, die gingen, riepen en wuifden,.... en veel gewonden antwoordden even luidruchtig.

— Arme jongens, ze weten niet wat de oorlog is, dacht Verhoef.

Maar ja, ze moeten strijden... 't is plicht.... de overweldiger bedreigt ook hun land.... Visé, Dinant, Leuven, Dendermonde.... en in Frankrijk Senlis, Albert.... Ja, ze moeten hun bloed offeren tot be-

scherming van hun volk. 't Is een heilige strijd, hoe ontzettend ook....

— Belgen, Belgen! klonk het geestdriftig.

Weer verdrong zich bij 't kleine station een dichte menigte, om de soldaten te begroeten en talrijke groepen kwamen haastig 't duin afgeloopen, nieuwsgierig naar dien hospitaaltrein.

Dames brachten brood, koffie, wijn, chocolade, sigaren en sigaretten.

Visschersvrouwen bestormden winkels en keerden vlug terug, den voorschoot vol geschenken voor die arme gewonden, met wie ze zoo'n innig medelijden hadden.

— Leve de Belgen! donderde 't ook hier.

Mannen, vrouwen, kinderen vroegen om een „petit souvenir, quelque chose, qui vient des Alboches, un bouton, une cartouche....”

Men zag weenende groepjes....

Dit medelijden ontroerde Verhoef, en 't hinderde hem tevens....

Och ja, hij was een menschelijk wrak, maar hij kon 't niet verdragen, dat men meelijdend naar hem wees, dat men hem zoo erg beklaagde....

— O, voyez, ce pauvre là.... jambe amputé.... 't Sneed hem door de ziel....

Ja, hij was een hulpbehoevende, een arme dompeelaar, hij had zijn kracht achtergelaten ginds aan de bloedige Yzer, maar moest men het zoo luid uitschreeuwen, het hem telkens zoo wreed herinneren?

De luitenant was blij toen de trein vertrok....

Weldra werd Duinkerken bereikt....

De trein reed om de stad heen. Even blikte Ver-

hoef de veste aan. Wat lag ze daar rustig. 't Belfort steeg stout en kloek omhoog boven de huizenzee als 't oude symbool van vrijheidszin.... En om de stad de groene velden, tot waar deze op de blanke duinen van Malo stuitten....

En toch om Duinkerken sloeg ginds in de vlakten van Nieuwpoort en Dixmuiden, aan de oevers van de Yzer en op de helling der spoorlijn, de dood zijn zeis in de kracht van België en Duitschland...., om Duinkerken vloiede bij stroomen 't bloed...., lagen de ambulancen vol....

Maar die rust was bedriegelijk.

In en om 't station zag Verhoef veel gewoel. De burgers haakten naar nieuws over den strijd. Werd de opmarsch der Duitschers gestuit? Was er voor Duinkerken nog gevaar? Zou de vijand doorbreken?

Duizenden stelden die vragen, begeerig naar 't geruststellend antwoord, dat nog maar niet kwam. En lange stoeten trokken naar de kapel, waar elk jaar 't landvolk van Fransch Vlaanderen O.L.Vr. der Duinen diende, en smekend werd er gebeden om uitkomst en redding, om 't behoud der veste.... om de nederlaag van den gevreesde....

Dokters kwamen hier in den trein. De lichtgewonden moesten uitstappen.... Die loopen kon, zou de reis verder te voet moeten doen. De spoorlijn was overrompeld.... En droeviger werd de vracht van den trein.... Men bracht er nog zwaar gewonden in.... in linnen gepakte invaliden, jonge mannen met bleek gelaat, waarin de groote oogen koortsachtig vonkten.... kermenden en kreunenden....

— O, waren we allemaal niet beter dood! mompelde Verhoef....

En hij dacht weer als toen op dien avond te Stalhille, nog vóór 't gruwelijk Yzerdrama, aan Gezelle's vers:

„En de aarde gaat open en toe
 Ook de aarde gaat op en gaat neer,
 Wanneer er de grafmakers bevende hand,
 Een kist in legt, open.... en toe.”

Waren zij niet de besten, die in de aarde rustten, waarvoor ze waren gevallen?

Broeders of zusters had hij nooit gehad en zijn ouders waren al vroeg gestorven....

Maar Bertha!

Schreiend riep zijn hart het....

Bertha!....

Doch ook om haar.... ware hij niet beter dood?

En de aarde gaat open en toe
 En de aarde gaat op en gaat neer,
 En haast is het alles zoo effen en groen,
 Zoo effen als al dat er leeft... .

Effen en groen.... 't leed van Bertha zou slinken,
 't zou vergaan....

En de aarde gaat op en gaat neer,
 Ook de aarde gaat open en toe
 En hooger als de andere graven een tijd
 Daar toogt men een graf... en zegt, daar....

En de aarde zinkt langzamer neer,
 En de aarde zinkt wederom toe
 En weder strekt er zijn armen naar uit,
 't Vergetende gras en groeit toe....

't Vergetende gras.... Die graven bij Luik en Thienen.... Verhoef had er zooveel zien delven.... ze waren zeker al met gras bedekt....

— En liggen ze er niet rustig, de gesneuvelden, liggen ze er niet beter dan als invaliden over den grond te kruipen of rond te strompelen....

Zoo dacht in diepe treurnis de arme verminkte, toen de trein verder reed door de groene vlakten van Fransch-Vlaanderen.

Te Bourbourg, waar hij weer stopte, zag het ook zwart van menschen.

De luitenant wendde 't hoofd af.... Neen, geen deernis.... geen beklagen meer....

— O, ware ik niet beter dood! zuchtte hij, en tranen liepen over zijn wangen.

— Vivent les Belges! stormde 't daarbuiten....

— En wat zullen mijn kindertjes zeggen, als ze vader zoo terugzien? En hoe zal ik voor hen den kost verdienen? riep wanhopig een gewonde uit, die naast den luitenant lag, en zijn linkerarm miste.

— O, dat ze zwegen! antwoordde Verhoef.

— Ze meenen 't goed....

— Ja, ze meenen 't goed....

— Maar 't is hard hé, zoo beklaagd te worden.... 't is verduiveld hard, als ge vroeger een van de kloeksten der parochie waart....

Weer stormden treinen met nieuwe troepen voorbij.

De gewonden reden dan voort.... Gelukkig stond de trein te Gravelines niet stil en zagen de gewonden de menigte daar slechts als in een schemer....

Verhoef dacht altijd maar aan dat vers over de graven.... 't Vergetende gras....

— Neen, zei hij dan bij zich zelve, Bertha zou me niet vergeten.... En ik zou niet kunnen sterven, om haar niet.... Maar mag ik mij aan haar verbinden.... Op 't slagveld was ik kloek.... Zou ik nu zwakker zijn, zou ik ondergaan in den strijd voor plicht! Is het mijn plicht niet haar de vrijheid terug te schenken? En 't zou toch zoo moeilijk zijn!...
O, Bertha, Bertha....

Calais was 't eindpunt..... Verhoef hoopte, dat de reis hier afgelopen zou zijn. Al was de afstand niet groot geweest, door dat voortdurend kruisen van treinen had de tocht lang geduurd en de gewonden waren vermoeid van 't geschok en gedaver.

'Auto's stonden aan 't station klaar.

Verhoef werd in een dezer gebracht.

De menigte juichte ook hier de Belgen toe.

— Och, rust, ruste! smeekte de arme man.

Al die betoogingen hinderden hem. In de stad zag hij een troep lichter gekwetsten. In drie opeenvolgende dagelijksche etappen, Duinkerken-Grevelingen, Grevelingen-Pont d'Oye, en van hier naar Calais, hadden ze de zeven-en-dertig kilometer afgelegd, strompelend, hinkend, velen zich voortsleurend. De soldaten waren nu door burgers omringd. Mannen en vrouwen droegen ransels, geweren, patroontaschen, gaven de zwaksten den arm, toonden op

allerlei wijze hun sympathie en medelijden. Calais was van gewonden overvol. In alle openbare gebouwen en fabrieken lag stroo gespreid, menige inwoner opende liefderijk zijn huis. Men deed wat men kon, want de stad was nog niet klaar om den onverwachten stroom van oorlogsslachtoffers te ontvangen. Voor de zwaar gewonden werd 't eerst gezorgd. Zoo voerde men ook luitenant Verhoef naar een hospitaalschip, dat uitmuntend ingericht was. In 't ruim waren drie kamers, ieder voor honderd veertig manschappen, die drie aan drie boven elkander lagen op zachte matrassen.

Verhoef kreeg een afzonderlijk vertrek..., maar hij vroeg om bij de gewone soldaten te liggen. Hij was afkeerig van die uitzonderingsmaatregelen voor officieren.

Fransche marine-matrozen, wier bodem in de haven lag, kwamen aan boord met gebakken visch en aardappelen. Uit hun goedige oogen straalde medelijden met de Belgen, die ze hartelijk toespraken en wier geweer en bajonet ze vol belangstelling bekeken, zeggende, dat die wapens hun werk goed hadden verricht.

Dames verschenen met allerlei geschenken.

— Rust, rust, dacht Verhoef weer en nu speet het hem, dat hij 't afzonderlijk kamertje toch maar niet aangenomen had. Al deze drukte, hoe uitmuntend bedoeld, hinderde hem. Maar 't bezoek werd al spoedig geweerd en er kwam stilte in de zalen, en stilte over al de vermoelden, stilte aan boord, dat zoo veel wreedheden, gebroken mannen, ja menschelijke wrakken droeg.

— Bertha, Bertha! schreide het weer in Verhoef.
 O, waar was zij? Waar was haar vader?
 Gevlucht of gebleven?
 Gewond? Dood?....

Moest ze omgekomen zijn in 't zoo wreed gebombardeerde Dixmuiden, o dan zou hij God ook smeeken om den dood, om de rust in 't graf onder 't vergetende gras.

En hoe zou hij nieuws krijgen?

Hij zag haar op dien laatsten avond, in 't oude, goede huis van Dixmuiden!

Groote God, wat was er sinds al niet gebeurd!
 Dat gansche Yzerdrama!

En Antoon Deraedt! Waar was zijn goede vriend?
 Bezweken? Of herstellende? Maar waar?

Gelukkig kwam de slaap aan al dat droevig gemijmer en angstig gevraag een einde maken. 't Afgetobde, geschonden lichaam eischte rust en de arme luitenant, die zoo dapper zijn plicht had gedaan, sluismerde in.

's Morgens had hij meer moed en hoop, de invloed van rust.

Maar heden moest hij nog verder heen; men zou hem met veel anderen naar Engeland brengen. Immers langer en talrijker werden de convooien gewonden, en men diende plaats te maken....

Luitenant Verhoef vroeg te vergeefs te mogen blijven.... Eer het middag was zag hij de Fransche kust wegzakken en hij weende om Bertha, om zijn verminking, om zijn arm België, om gansch dien grooten nood, door den afgrijselijken oorlog verwekt.

A. HANS

AAN

DE YZER

Uitgever
Lodewijk Opdebeeck Antwerpen

AAN DE IJZER

DOOR

A. HANS

L. OPDEBEEK, UITGEVER
ANTWERPEN

- 1919 -

A. HANS

A L'YSER

(ILLUSTRÉ)

Prix : DEUX FRANCS

IMPRIMERIE NATIONALE L. OPDEBEEK, ANVERS

A L'YSER

PAR A. HANS

le cimetière où on creusait de nouvelles fosses... passa le long des hautes dunes où les petites maisons des pêcheurs tremblaient au bruit de l'airain.

Ghyvelde, la première station en France...

Des centaines de personnes affluaient vers la voie ferrée et se groupaient le long de la haie de séparation, criant :

— Vivent les Belges!.. Vive la Belgique!

Verhoef en fut ému.

— Oh, oui, murmura-t-il. Ils sentent, ils comprennent ce que nous avons fait... ce que nous avons sacrifié pour eux. Mais ils ne connaissent pas encore le danger, ils croient qu'il est conjuré...

Le train passa... Paul vit Zuidcote et la tour qui, solitaire, surgissait des dunes ; l'église était ensevelie sous les sables ainsi que tout le vieux village détruit. Et Verhoef se rappela soudain le petit voyage qu'il fit en compagnie de Berthe en cet endroit, où il rendit visite à un enfant malade, le fils d'un membre de sa famille, qui y était jadis en traitement au sanatorium. Ils avaient conversé avec des pêcheurs et un vieillard leur conta l'histoire du vieux Zuidcote détruit par les sables et la tempête à l'exception de la vieille tour qui, solitaire, émergeait des ruines, comme un dernier vestige de deuil. Et qu'était-ce donc que cette tristesse comparée à la multitude de villes et villages dont les ruines étaient encore fumantes... Verhoef se rappela Nieuport, Dixmude, Pervyse, Stuivekenskerke, Ramscapelle, St-Georges, qui ne reflétaient plus qu'un misérable amas de décombres... Ce qu'il avait craint, s'était réalisé ! La guerre, la guerre inexorable n'épargnait rien, faisait fi de tout scrupule, détruisait et dévastait ce que des siècles de labeur avaient édifié.

Le lieutenant vit le sanatorium entre les dunes.

— Ce sera aussi une ambulance, maintenant... murmura-t-il... Pauvres malheureux dont on sectionnera quelque membre...

Mieux que quiconque, il en ressentait toute la douleur et l'aversion... Il y a quelques jours encore, il était plein de vie et de santé, robuste et dégourdi... Actuellement il n'était plus qu'une épave...

Que dirait Berthe ?

Ne devait-il pas la sacrifier?... Pouvait-il unir sa destinée à la sienne et en faire la compagne d'un invalide ?

La sacrifier?... Oh, non, jamais... il ne saurait pas s'y résoudre, il l'aimait trop...

Mais où errait elle maintenant ?...

Lors de sa visite au sanatorium, elle manifesta une si profonde douleur en voyant le petit enfant chétif...

Que dirait-elle maintenant lorsqu'elle verrait l'infortuné mutilé ?

Le train s'arrêta à nouveau. On était à Rozen-daal, à présent. Il y avait arrêt pour laisser passer un transport de munitions et des convois de nouveaux renforts de troupes.

Des trains transportant des hommes robustes et viriles croisèrent celui des blessés..

C'était un nouveau butin pour les canons monstres, une proie nouvelle pour le démon insatiable de la guerre.

Les guerriers qui allaient à la bataille, criaient et agitaient des mouchoirs et beaucoup de blessés répondaient tout aussi bruyamment.

Type de Boche.

— Les malheureux, ils ignorent ce que c'est que la guerre, pensa Verhoef.

Mais il faut se battre... le devoir les appelle... l'usurpateur menace également leur pays... Visé, Dinant, Louvain, Termonde... et en France : Senlis, Albert... Ils doivent sacrifier leur sang pour la sauvegarde des leurs. C'est une lutte sacrée, aussi cruelle soit-elle...

— Les Belges, les Belges ! criait-on en un enthousiasme frisant le délire.

Ainsi qu'à la première station française une foule compacte se massait ici pour acclamer les soldats, et de nombreux petits groupes dévalaient des dunes vers le train-hôpital.

Des dames présentaient du pain, du café, du vin, du chocolat, des cigares et des cigarettes.

Les femmes des pêcheurs assaillaient les magasins et revenaient vivement, le tablier rempli de cadeaux pour ces infortunés blessés pour lesquels elles éprouvaient une profonde commisération.